

Barabás Imre

A szolnoki Tisza Szálló hévizkútjának története (1927–1928)

Szolnok város képviselő-testületének 1925. július 3-i közgyűlésén dr. Tóth Tamás polgármester nagy érdeklődésre számot tartó bejelentést tett: a magyar királyi kormány az ország városainak megsegítésére 7,5%-os kamattal, 20 éves lejáratú külföldi kölcsönt (az ún. „Speyer-féle” kölcsönt) vett fel, melynek utalványozása a törvényhozás útján fog eszközöltetni. – Mi döntjük el, hogy a ránk eső pénzüsszeget mire költjük, de meg kell, hogy mondjam, az elvárások szerint háromnegyed részben hasznot hajtó beruházásokban kell gondolkodnunk, annál is inkább, mert a törlesztésre a kereseti és a forgalmi adóból a várost megillető részt kell felhasználni, és ha netán ez kevés lenne, akkor a fogyasztási adó, vagy más egyéb jövedelmeink is figyelembe jönnek. Az előadás további részébe többféle beruházási javaslat is elhangzott (pl. bérházak építése, villamosautó-járat indítása, vágóhíd korszerűsítése stb.), közülük a legnagyobb jelentőségű és költségű egy gőzfürdő létesítése volt a Tisza-parti állatvásártéren. A képviselők az ilyenkor szokásos vita után egyhangúlag megszavazták a polgármester és a dr. Kiss Ernő ügyvéd, felsőházi tag elnöklete alatt álló városi építő bizottság közös indítványát, majd felhatalmazták az előljáróságot, hogy a szükséges pályázatokat hirdesse meg, eredményéről pedig adjon részletes beszámolót.

Ez utóbbira 1926. január 18-án került sor, amikor is nemcsak a szolnoki Pápay Antal és Társa építő cég 235 401 500 koronás ajánlatát, mint legelőnyösebbet fogadták el (március 26-án viszont pályázati szabálytalanságokra hivatkozva módosították a döntést, és a Bede, Ehrlich és Dömény cégnek adták oda a munkát 6 264 092 000 koronáért), hanem itt vetődött fel először az is, hogy az építendő fürdő részére költségtakarékosságból saját artézi kutat kellene fúrtni.

A javaslat elfogadását ismét pályázati kiírás követte, melynek fő feltétele egy 300 m-es kút lefúrása volt (a mélységet valószínűleg a századfordulói artézi fúrások ismeretanyaga alapján határozták meg), négyfajta méretű (241-203-159-108 mm-es) befejező csővel.

Az árlejtési felhívás nyomán több pályázó adott be ajánlatot (özv. Kovács Vinczéné és Truka Ferenc fiai cég Debrecenből, Kalamaznik Nándor és Társa, valamint Steiner Miksa és Zsigmondy Béla Budapestről, Soós Sámuel Újpestről, Prónay József és Társai cég Hódmezővásárhelyről), közülük végül a legelőnyösebbnek látszó Lapp Henrik-féle részvénytársaságét fogadták el az 1926. október 18-i képviselő-testületi ülésen. A felvett jegyzőkönyv következő sorai azt bizonyítják, hogy a fürdő vízellátásával kapcsolatos eredeti elképzelések már ekkor jelentős módosuláson mentek keresztül: „... mint-hogy előre láthatólag a kiírt 300 méter mélységig a fürdő céljaira alkalmas 38-40 fokos víz feltalálható nem lesz, s akkor a fúrás tovább eszközöndő, már most szükséges a további legalább 300 métertől 1000 m-ig terjedő 50 méterenkénti fúrás egységárainak megállapítása”.

Felmerül a kérdés: miként juthatott a geológia tudományában járatlan testület erre a meglehetősen pontos felismerésre? Nos, a helyzet megértéséhez először is tudnunk kell, hogy az ország lakossága kevés dologról hallott annyit ebben az időben, mint az egy évvel ezelőtt feltárt hajdúszoboszlói hévízről és annak hasznosítási módzatairól (épületfűtés, gyógyfürdő, villamosáram-termelés a gáz segítségével), melyek ha jelentős beruházás árán is, de hatalmas vagyonhoz juttathatják az ott élőket. Biztosra vehetjük, hogy a szállingózó hírek nyomán Szolnokon is elvégezték a szükséges számításokat, és rájöttek, hogy az építendő szálló és fürdő hosszú távon csak akkor tehe-

tő igazán nyereséges, ha egy melegvizes kút készítésével kiváltják az eredetileg tervezett drága szénfűtést. Egy ilyen döntés után pedig kihez is fordulhattak volna segítségért mászhoz, mint ahhoz a Pávai Vajna Ferenchez, aki a hajdúszoboszlói gyógyvizet is napvilágra segítette? Hogy külső tanácsra, vagy saját elképzelésként, de e lépéssel egyidőben előzetes állásfoglalást kértek és kaptak a Magyar Állami Földtani Intézet igazgatójától, Horusitzky Henriktől is, s így már teljesen érthető, hogy a fúrás pályázat értékelésének idején miért voltak olyan tájékozottak, és miért kardoskodtak olyan szilárdan a Lapp-cég megbízása mellett, aki a jelentkezők közül a legnagyobb gyakorlattal rendelkező nagymélységű kutak fúrásában. Sajnos, az előzetes szakvélemények közül csak Horusitzkyéből maradtak fenn részletek, így ebből idézek: „... Szolnokon körülbelül 200, 600 és 1000 méter mélységekben levő víztartó rétegeket helyeztem kilátásba, és biztosítottam az érdekelteket arról, hogy a legmélyebb rétegből 45-50 °C körüli hőfokú vizet fognak nyerni.”

A biztatás nyomán a polgármester 1927 elején aláírta a Lappékkal kötött szerződést, majd megegyeztek a kivitelezői részszámlák kifizetési módjáról is: a város utalványozása alapján a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Rt. fizet Lappéknak, a város pedig két éven belül megtéríti ezen összegeket a banknak, a mindenkori Nemzeti Bank kamatlába felett 2,5%-os kamattal. Mindezek közben 1927. január 29-én, azaz szombat délután nagy érdeklődés közepette megkezdődött a fúrás. A „Szolnoki Újság” című helyi lap riportere egy nappal később példaadó részletességgel örökítette meg a nagy eseményt: „Óriási fatorony emelkedett a napokban a félig kész fürdőépület mellett, hatalmas csövek heverték jobbra-balra, és látszott, hogy készül valami.

A beavatottak már akkor is tudták, hogy a kutat fúrják a készülődések helyén. A múlt hét folyamán megérkezett a 40 lóerős gőzgép is, s így egész gépi berendezést is létesítettek a fúrás-hoz. Szombaton délben minden előkészületet befejezett a Lapp gyár, a kutat fúró vállalat, és megkezdődött a mélyfúrás. A fúrás észleleteit alább adjuk. A gőzgép excenterje egy kötél segítségével a torony legfelső részén elhelyezett tengelytől függő óriási vésőt mozgat percenként kb. 120-150-szer. A véső súlya jelenleg 1200 kg, az azonban lefelé haladás közben, vagy nehezebb földnél nagyobbodhat. A véső egy 50 cm hosszú és 6-8 cm széles acéllap, amelyet felülről vassúlyokkal nehezítenek. Az excenter mozgatása által a véső gyorsan egymás után lecsapol a földre, egy kézi szerkezet segítségével közben állandóan forgatják, s így a véső köralakban fellazítja a földet. A felvágott földet nagy nyomású Wortington szivattyúval távolítják el, úgyhogy az egyik csőből a víz nagy nyomással a fúrás helyére áramlik, itt a fellazított földet kimossa, s a másik csővön eltávozik az iszapos víz, ezáltal a víz maga is elősegíti a fúrást. Ebből az iszapos vízből iszapolás útján megkapják a talajrétegződés képét, amely geológiai szempontból is érdekes tanulságokra és következtetésekre adhat lehetőséget.

A csöveket közvetlenül a fúrás alatt illesztik már bele, s a véső a csőben jár, a cső lassan ereszkedik a fúrás által magától lefelé. Ezzel a módszerrel a mi talajunkban napi 15-16 métert haladnak lefelé. ... La-punk zártakor éppen elérték a 100 m mélységet”.

Február 11-én, pénteken már 218 méterben volt talp, az újság pedig tudatosította olvasóival, hogy ezután valószínűleg kevesebbszer tud hírt ad-

ni a munkálatokról, mivel a „további mélységeknél progresszíve lassabban megy a fúrás”. Eddig „... egyetlen nehezebb talaj mutatkozott, bizonyos agyagkő képződmény, amiről a főgeológus (valószínűleg Pávai – B. I.) megállapította, hogy kavicsoldás alatt lévő agyag. A fúró még mindig sűrűn talál futóhomokot, ami a fúrásra igen előnytelen, mert eltömi a fúrási lyukat, és a cső nehezen megy le a fúrás után. Érdekes, hogy a futóhomok, ez a kimondottan felszíni és tengerfenéki képződmény csak most kezd jelentkezni, kb. a 170-ik méter óta. Ez annyit jelent, hogy az alföldi őskori tőfenék futóhomokjára 170 méternyi egyéb (agyag) réteg rakódott le az évezredek folyamán.”

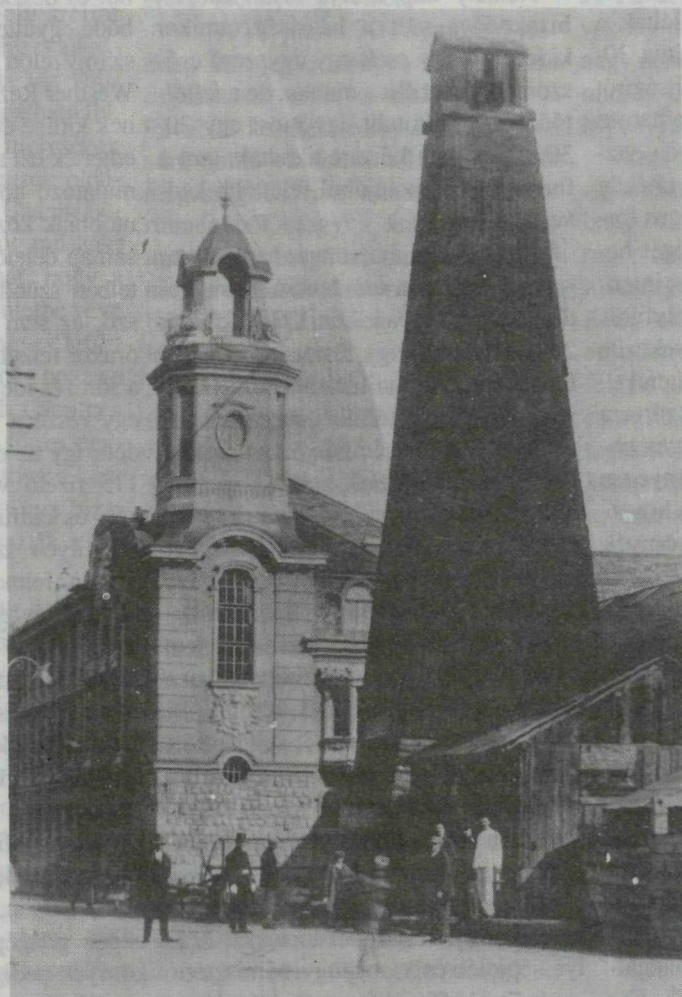
Ma már persze ez a vélekedés nem állja meg a helyét (a szolnoki Tiszaparton kb. 340 m-ig pleisztocén korú folyóvízi, majd 550 m-ig felsőpliocén-

levantei korú vegyesen folyóvízi, mocsári és eolikus hordalékok fúrhatók át, szó sincs tehát tengerfenékről), akár csak az újság egyik február 20-i közlése: „A geológusok megállapításai szerint Szolnok, s főként ez a része beleesik a Hajdúszoboszló-Kecskeméti forró vízrétegződésbe...” Milyen örömet okozott volna e közlés valósággá válása Nagykőrösön, ahol a Lapp-cég éppen ezekben a napokban módosította szerződését a 600 méteres mélység elérésekor arra hivatkozva, hogy az addig feltárt rétegsor teljesen víztelennek bizonyult...

Március elején aztán már Szolnokon is jelentkeztek az első gondok, melynek nyomán Pávai és a város között nézeteltérésre került sor. Az okot a főbányatanácsos szolgáltatotta az „Új Nemzedék” című lapban megjelent cikkével, melyben a hévízkutatás célszerűbbé tételét boncolgatta, rossz példaként említve Szolnokot, ahol lám, megépítik a fürdőt, és most szeretnének mellé meleg vizet is találni. „Mindenesetre helyesebb lett volna meg a hőforrást, és azután a meleg víz mellé építteték volna fel a fürdőt” tette még hozzá, utalva módszerére, amivel a pleisztocén rétegeken mért dőlésekből határozta meg a fúrási pontokat (mai ismereteink szerint egyébként ez a módszer teljesen alkalmatlan az ilyen mélységű kutak helyének kijelölésére).

Hogyan is – írta a „Szolnoki Újság” március 10-i száma –, hiszen egy távolabbi helyen soha nem épített volna fel a város egy olyan szállót, aminek a központban a helye.

Jó másfél hónap telt el ezután addig, amíg a fúrásról végre kedvezőnek

A szolnoki Tisza Szálló hévízkútjának fúrása 1928 nyara körü:

látszó hír érkezett: április „... 21-én éjjel 12 órakor vízdús rétegre találtak a mélykút fúrása közben ... (néhány nap múlva) ... ideérkezett a Lapp vállalat mérnöke, aki a vízer kimunkálását fogja végezni. A vizet 528,3 méternél találták, hozzávetőlegesen 30-35 fok hősségű és kb. percnkénti 50 lt. vízbősséget jelent.” A „hozamot” persze minden hozzáértő kevésnek találta, ezért a munkálatok folytak tovább. Májusban két említésre méltó esemény is történt. Az egyik: 22-én a városban tartotta vándorgyűlését a Magyar Földrajzi Társaság, melynek ülésén Cholnoki Jenő professzor, Pávai régi ellenfele az Alföld kialakulásáról tartott előadást, de a megjelentek számára rendezett városnézésen a közelben levő fúrás nem tekintette meg. Pedig látogatását, véleményét a helyi lapok biztosan szívesen közölték volna... A másik: néhány nappal ez után gázt találtak a feljövő vízben, mely meggyújtva 30-40 cm-es lánggal égett, egy újságíró pedig a következő közlésre ragadtatott: „Amióta a városi fürdőszálloda vízszolgáltatására fúrott mélykút tájékán dr. Pávai Vajna Ferenc főgeológus forróvíz, esetleg földgáz eshetőségét helyezte kilátásba, az egész város intenzív érdeklődése fordult a mélyfúrás felé... (mivel pedig a város igyekezne nehéz gazdasági helyzetén segíteni) ... mindenki nagy reménységgel várta a mélyfúrásról jövő híreket, mert az abból nyerhető természeti kincs lényeges értéket jelentene a városnak.” A következőkben ismét szó esett a környék melegvízzel való fűtéséről, a kitermelhető gáz hasznosításáról, majd a realitásokról: eddig egyetlen réteg sem adott 120-150 liter/percnél több vizet, viszont a feltört gáz „egy nagyobb gázmedence közellétét sejteti”.

Ekkor még senki sem gondolta, hogy a következő hónapokban egyik kudarc a másikat követi majd, teljesen elkedvetlenülve a lelkes szolnokiakat. A kialakult hangulatot a „Szolnoki Újság” 1927. szeptember 15-i száma érzékelteti a legjobban, „Mi most a legálándóbb szolnoki beszédtema” cím alatt. „Hol vagyunk tekintetes Úr, hétszázon vagy kilencszázon – kérdezte

egy magyar a múltkorában a Tiszaparton” – kezdi a cikkíró, majd közli, hogy mindenki a gőzfürdői kútról beszél. Figyelni kezdi a körülötte sétálók beszélgetéseit, és lám mindenki számokat említ. Mi ez – kérdi magától –, gólarány vagy fizetés? Nem, itt a fúrás mélységét saccolja vagy állítja mindenki! Nagy csoportok állnak a gőzfürdő előtt, egy öregasszony például esküszik, hogy nemcsak víz, hanem gáz is van, más látta is ezt égni, a harmadik szerint a sziklán nem tudnak átmenni, az a baj, a negyedik a futóhomokot okolja. „Mindenkivel jólérsült. Egyikük a vezetőmérnök szolgálójának az unokatestvére, a másiknak az apja dolgozik a szállodai szobafestésnél, a harmadik jól ismeri azt a lányt, kinek barátnéja jóban van az egyik gépésszel stb.” Milyen szomorúság lesz itt, ha vége lesz a fúrásnak, és vissza kell szokni a folyamalmérnöki hivatal most elhanyagolt Tisza vízállásait tanulmányozni!

Néhány nap múlva aztán megint bizakodóvá vált a lakosság, amikor kiderült, hogy csak egy egyszerű csőszorulás miatt állt a munka, de a feltöltődést kitisztították, így most egy 20-30 cm-es pala kőzetre akadtak, ami a forróvíz szempontjából felettébb kedvező előjel.

Aztán – ki tudja, immár hányadszor – ismét erőt vett mindenkin a csüggedés, különösen amikor 1928. február 2-án híre jött, hogy Karcagon (Berekfürdő) Pávai kutatófúrásában már közvetlenül 600 méter alatt nagymennyiségű melegvízre és gázra bukkantak. Az itteni munkálatok egészen váratlanul és „túl gyorsan” jelentkező sikere ismét a szolnoki kút sikertelenségére terelte a figyelmet, bár az is igaz, hogy az ottani kitérés hevesességét és károkozását itt, a város belsejében senki sem hiányolta. Hát igen – sóhajtott nagyot a „Szolnoki Újság” 1928. február 2-i számának egy cikkírója –, Karcagon a geológiai megfontolás döntötte el a kúthelyet, nálunk csak a szálló helye, így aztán most irigykedhetünk a karca-giakra.

Megemlíti még a szerző, hogy a napokban a fúrásnál járt a magyar királyi Népjelölti és Munkaügyi Minisztérium műszaki főtanácsosa, Czárán Péter, aki jelentésében semmilyen műszaki hiányosságot sem tudott feltárni, nem a

Lapp cég felelős tehát az eredménytelenségért. Akárcsak a közeli Nagykőrösön – tehetnénk hozzá –, ahol a város népe szinte szóról szóra ugyanezt éli meg ugyanekkor. Pávai persze róluk is kiderítette, hogy „alapvetően felelőtlenek” voltak, hiszen a lakosság vízellátására szánt artézi kutat a Szolnoki és az Encsi út sarkára tűzték ki, pedig a rétegdőlések alapján a várostól délre, délkeletre kb. 4 km-re a mezőn kellett volna fúrni...

A következő hetek sem hoztak eredményt, pedig április 14-én, szombat reggel hét órakor az időközben elkészült Tisza Szállót is megnyitották. Az először dr. Kiss Ernő, majd dr. Tóth Tamás ünnepi beszédét hallgató kb. 140 meghívott – köztük Bud János pénzügyminiszter – és az egyszerű utcai bámésszkodók egyaránt megcsodálták az előkelő jómódot árasztó, díszes épületet, melynek összképébe sehogyan sem illett bele az a gerendák-ból és deszkákból összeácsolt toronybódé együttes, ami a földszintes oldal-szárny előtt magasodott. Szerencsére Westher Rezsőnek, az étterem bérlejtőjének kitűnő ételei, jó italai gyorsan felédítették ezt a látványt az egész nap ott mulatozó hölgyekkel és urakkal – ez utóbbiak közül jónéhányat még a vasárnap délelőtt is itt talált ágyban, fo-telben szundikálva. Úri helyről lévén szó, ez sem jelentett gondot: déli 12 órakor felkeltették őket azzal, hogy itt a sörözés ideje... Persze a meghívottak egy része a fürdővel is megismerkedett, így az első nap 91, a másodikon 115 fizető vendéget jegyeztek fel a gőz- és kádfürdőkben.

Milyen szép is lenne, ha nem a drágán felmelegített csapvízben, hanem a hévízkút vizében lehetne már megmártózni – gondolta mindenki. A szálló átadása után a város vezetői is egyre nyomasztóbbnak érezték a fúrási ügyet. Minden valószínűség szerint nemcsak a víz- és energiagondok miatt, hanem a várt szállóvendégekre is gondolva. Hiszen a kölcsönt vissza kellett fizetni, de ki vesz ki szobát egy olyan helyen, ahol az ablak alatt egy büdös gőzgép zakatol naphosszat, a környék pedig ragad a fúróiszaptól, a sártól? Gyors jelentést kértek a Lapp cégtől a munkák állásáról, a hallottakat pedig az 1928. április 30-i képviselő-

testületi ülésen tárgyalták meg. A fennmaradt jegyzőkönyv szerint az alábbiakról esett szó: a talp most 926 méterben van, fürdő céljára pedig három vízréteg találatot alkalmasnak. Az „... első 208 méternél kezdődő számbavehető vízréteg hőmérséklete 18-20 °C-ra becsülhető, míg az utána következő vízréteg 446 méter 90 centiméternél kezdődik, azonban igen finom szemcsés szerkezetű, így kimunkálása hosszabb időt venne igénybe, miért is a kívánt célra kevésbé alkalmas, a második alkalmas vízréteg 624 méterben van, jelentékeny földgázt is tartalmaz, s végül a harmadik alkalmas vízréteg 640 méterben van. Ezen két réteg már közelségénél fogva is összekapcsolható lenne, s ezáltal az összekapcsolt vizek hőfoka cca. 32-36 °C-ra tehető. A további rétegek kevés vizet tartalmaznak, s így nem alkalmasak.”

Ezután felolvasták állandó konzulenseik, Horusitzky és Pávai egybehangzó szakvéleményét, mely szerint „... a fürdő és szálloda fűtésére is alkalmas magas hőfokú termális víz 900-1000 méter mélység körül található fel, s a kívánt eredmény ezen mélységek között várható...” A geológusok oldaláról tehát van biztatásunk, Czárán Péter sem talált kivetni valót műszaki vonalon, elmondhatjuk tehát, hogy a fúrás jelenlegi állapotát tekintve véve a várt eredményt minden egyes lefúrt méter meghozhatja – tette még hozzá a téma előadója, felsorolva a Lapp-cég 1.250 méterig megadott új fúrási egységárait is. Ebben a helyzetben a képviselők csak egyet tehetek: újra bízakodni kezdtek, és megszavazták a kút továbbfúrását.

És az idő őket látszott igazolni! 1928. június 21-én, csütörtökön ugyanis, amikor a talp már 944 méterben volt, hirtelen 55-60 °C-os forróvíz tört fel a lyukszájon át. Mennyiségéről nincs adatunk, de nem lehetett túl sok, inkább a remény duzzasztotta a helybeliek szemében meséssé. A „Szolnoki Újság” riportere érdeklődött az ügyben Janisch Gyulánál, a Lapp-cég főmérnökénél, aki azt mondta, hogy 822 méter és 872 méternél is van hasonlóan jó vízű réteg, így rövidesen megtárgyalják kollégáival, kimunkálják-e ezeket, vagy továbbfúrjanak. Persze a

629-640 méter közt talált kitűnő minőségű gázt is ki szeretnék termelni.

A vezetés, látva a helyzetet, 25-ére a helyszínre kérette három szakértőjét, valljanak színt és újabb „leletről”, illetve a további teendőkről. „Előbb Horusitzky Henrik... szemléltette meg a fúrási munkálatokat, és úgy nyilatkozott, hogy a feltárt vízrétegeket most már ki is kell munkálni, mert a geológiai szimptomák megfelelő hőfokú és mennyiségű víz jelenlétére engednek következtetni” – írta július 1-jén az újság, majd így folytatta: „Kedden és szerdán dr. Pávai- Vajna Ferenc... tanulmányozta e kútfúrás ügyét. Idevonatközlőleg előtűnik a következő érdekes nyilatkozatot tette: véleményem szerint, amit eddigi tapasztalataimra is alapítok, a szolnoki fúrással nem kell mélyebbre hatolni. A legújabban 943-948 méter között elért vízvezető homokréteg magában is tartalmazhat megfelelő hőfokú (45-50 fokos) és elegendő mennyiségű vizet.”

Az 1928. június 30-i képviselő-testületi ülés jegyzőkönyve is bőszegesen foglalkozott ezzel a témával, de itt Pávaival kezdték a beszámolót: „... a sűrű öblítő víz felszíntől cca. 1 méter magasságban van, valamint azon körülményből, hogy a kutatószerszámmal történt megállapítás szerint a homok a furatban 908 méterig nyomult be, következteti, hogy a fúrás által legalsó réteg vizet és gázt tartalmaz, annál is inkább, mert ha vizet nem tartalmazna, az öblítő víz ilyen magas állású nem lehetne... (ajánlja tehát) ... az eddig talált vízrétegek megnyitását is, bár erre nézete szerint nemigen fog sor kerülni. A legalsó réteg megnyitását oly módon látja jónak, hogy először a sűrű öblítő víz cseréltesse ki vékony vízre, ezután a furat megkanalaztassék, és ha ez sem vezetne a kívánt eredményre, úgy kompresszor volna építendő... (továbbá) ... egy esetleges erupció elkerülése érdekében a réteg megnyitásánál a legnagyobb óvatosság alkalmazását” ajánlja. Horusitzky Henrik főbányatanácsos egyelőre ugyancsak a fúrólyuk teljes kitisztítását javasolta, ezért fürdőt építendő bizottság is az eddig feltárt rétegek kimunkálását támogatta a testületi ülésen.

A képviselők egyhangúlag szavaz-

tak: kanalazzák meg a lenti réteget, ha ez a módszer nem hoz kellő eredményt, alulról fölfelé haladva hasíttassanak és vizsgálattassanak meg az egyes vízáadó szintek, a felesleges csöveket pedig vágják ki és vegyék vissza. Végezetül a jelenlevők tudomásul vették, hogy a bizottság „... Pávai-Vajna Ferenc főgeológust kérte fel, hogy a további munkálatoknál szaktudásával működjön közre, és a réteg kipróbálásánál, illetve annak megkanalazásánál legyen jelen,” az erupció megakadályozására pedig ügyeljen. Bár erről semmilyen hiteles iratanyag nem maradt fenn, bizonyos adatokból arra következtethetünk, hogy a következő napokban a furat talpát kitisztították, majd továbbfúrták 956,6 méterig, teljes egészében feltárva ezzel a termelteni kívánt homokréteget. A kivitelező és Pávai balszerencséjére ekkor egy vékony márgaréteg alól hirtelen ismét nagy mennyiségű iszap tódult be a 102 mm-es csöbe, jó 300 méteres dugót képezve.

Nagy nehézségek árán 877,8 méterig kitisztították a csövet az állandóan benyomuló hordaléktól, majd a talpra rugós tömszelencét helyezték el, hogy a végleges elzárást biztosítani tudják. Ezek után a víznyerésre már csak egyetlen lehetőség maradt: alulról felfelé haladva meg kellett nyitni a bélés-csövet a korábban megtalált homokrétegeknél, majd kanalazással vagy kompresszorozással be kellett indítani a víztermelést.

Az első csőhasításra 1928. szeptember 26-án hajnali három órakor került sor, majd Sótér Ferenc fúrómester és a munkát személyesen felügyelő Janisch Gyula főmérnök örömmel tapasztalta, hogy a csőben levő iszapos víz a felszínre buggyan.

Ez a folyadék a „Szolnoki Újság” cikkírója szerint még csak 22 °C-os volt, reggel nyolc órakor viszont, amikor már a 872,8-877,8 méter közötti homok vize is felért a felszínre, 48-50 °C-ot mértek.

A fehér gőzbe borult fázós szeptemberi hajnalban hamar híre ment a sikernek, így rövidesen egész csapat hálóingos férfi gyűlt össze a kút körül. Köztül

volt dr. Tóth Tamás polgármester, Ungár Dezső városi mérnök, Halász Béla, a Hitelbank kirendeltség vezetője, dr. Fehér Mihály ügyvéd és Nádor Imre magántisztviselő, akik minden reggel megnézték ezidáig a fúrást.

A szakemberek a kifolyó kénes víz mennyiségét 600-800 liter/percnek mondták, hozzátéve, hogy ha a cső körüli földréteg is felmelegsik, lehet a víz akár 60 °C-os is. „Ezzel a tényleges szenzációval Szolnok számára kedvezően zárult le az a nyomasztó időszak, amikor a kútúrás eredménytelensége miatt már-már a legbizóbbak is hitüket veszítették volna a hosszú várakozás sorrán. Így a gúny, a perfidia, a rosszmájúság elhallgathat, s az akarás, a tetterő előtt kénytelen lesz meghajolni.” A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Lapok szerkesztője is hasonló lelkesedéssel nyilatkozik a 26-án látottakról. „Mint derült égből a villám, oly váratlanul érkezett, és mint futótűz, oly gyorsan terjedt el a városban ... az örömhír, hogy a több mint fél éve éjjel-nappal már csaknem ezer méter mélységben fúrásban levő artézi kút vize ... vastag sugárban felbuggyant, s hogy a víz 62 fok hőségű.” Schaltz János fúró-mestert faggatja az előbbieken már ismertetett kútdatokról, majd cikke végén örömmel nyugtázza, hogy a munka „... biztosan megtéríti az áldozatul hozott fáradságot és költségeket... Szolnokot biztos léptekkel vezeti emelkedéséhez.”

Szeptember 29-én a képviselő-testület is megtárgyalta az eseményeket, bár az ülés összehívását még az előző, reménytelen időszakban rendelte el a vezetés. A szakértői vélemények rendben meg is érkeztek, de a szerencsésen közbejött vízfeltörés miatt a legfontosabb kutas napirendi ponttá a betegségben fekvő dr. Kiss Ernő javaslatának felolvasása, megvitatása vált: nevezék el a kutat Horthy Szabolcsról, a háborúban hősi halált halt egykori főispánról, aki egész életében önzetlen közéleti ember volt, Szolnok város fejlesztését pedig különösen pártfogolta. A felvetést egyhangúlag és lelkesen elfogadták, a következő napokban, hetekben pedig a melegvíz és a vele

együtt feltörő értékes földgáz hasznosításának módozatairól kezdtek el gondolkodni. A lehető legjobb megoldás megtervezéséhez szükséges mérések és kísérletek elvégzésével Janisch Gyulát és Becsey Antal budapesti gépészmérnököt, európai hírvíz- és gázszakértőt bízták meg, ez utóbbit a Pénzügyminisztérium ajánlására.

A szolnoki utca emberének persze nem volt szüksége több ezer pengős kísérletekre, hiszen „mindjárt az első pillanatban – hogy úgy mondjam – tisztában volt... az eredmény nagy jelentőségével. Az emberek mindjárt hordták a vizet: fürdéshez a rheumasok, mosáshoz a háziasszonyok (mert jól habzott a víz), a gyomorbagosok és más emésztőszervi bántalmakban szenvedők ivóvízkúrát kezdtek vele karlsbadi mintára” – írta dr. Elek István főorvos 1932-ben. „Naphosszat érdeklődő embercsoportok állják körül a gőzölgő forró vizet, hírelte a 'Szolnoki Újság' október 4-i száma is, majd így folytatta: 2-án „... minisztériumi szakértők vizsgálták meg a kutat... Böhm Ferenc min. tan. a pénzügyminisztérium kutató osztályának a vezetője, Czárán Péter, a népjóléti minisztérium műszaki főtanácsosa... Kovács István a Lapp H. r.t. igazgatója... és Pávai Vajna Ferenc m. kir. főgeológus, az ország legképzettebb szakértői ... mind kijelentették, hogy a város elsőrendű és hatalmas kincset érő víz-het jutott, amelynek felhasználása, és a gáz értékesítése mesés perspektívát nyit meg Szolnok fejlődése számára.”

Janisch Gyula, a fúrás szakember szerint viszont a szolnokiak nem egészen fogták fel az események jelentőségét. „Szolnok város közönsége szemmel láthatóan örül a kútnak, érdeklődik utána, szemléli, de még mindig nem tudja kellően értékelni. Aki idegen jön a városba, szállóvendégek, miniszterialis küldöttek, mérnökök mind-mind jobban felismerik nagy horderejét, mint a szolnokiak. Mert hogy ma már 2 millió liter vizünk van naponta, s ez kalóriában az egész környék melegvízellátását és -fűtését tudja biztosítani, csak a hozzáértők által fel fogható óriási jelentőség... A palackozásról nem beszélhetek, mert még ismeretlen a vegyi vizsgálat eredménye”

– nyilatkozta a „Szolnoki Újság” 1928. október 18-i számában.

Dr. Jendrassik Aladár adjunktusnak, a víz elemzőjének köszönhetően rövidesen a várva várt vegyelemzés eredménye is megérkezett:

Kalcium:	0,00558 gr/lit.
Magnézium:	0,00338 gr/lit.
Alumínium:	0,00025 gr/lit.
Vas:	0,00014 gr/lit.
Mangán:	0,0 gr/lit.
Klorid:	0,0707 gr/lit.
Szulfát:	0,00648 gr/lit.
Ammónia:	0,0073 gr/lit.
Bromid:	0,0 gr/lit.
Jodid:	0,0 gr/lit.
Nitrit:	0,0 gr/lit.
Nitrát: nyom –	
Hidrogénkarbonát:	0,94115 gr/lit.
Ö. szilárd alkotó:	1,0076 gr/lit.
Oxigénfogyasztás:	12,7 mg/lit.
Lúgosság:	16,6

Tekintettel arra, hogy ebben az időben már nemcsak gondolatban, de néha hangosan kimondva is Hajdúszoboszló volt a versenytárs, nagy izgalommal figyelték a szolnokiak dr. Weszelszky Gyula rádióaktivitás-mérési eredményeit is, melyet dr. Elek István közölt tanulmányában: a víz 1 literében 0,28 Eman, a gáz 1 literében 2,84 Eman rádiumemanációt mértek, és tekintettel arra, hogy ez utóbbi is a vízből került oda, a víz litere 1,06 Eman értékű, ami meghaladja az olyan híres fúrásokban mért értékeket is, mint amilyen a városligeti és a herculesfürdői. Most már nem volt akadálya a palackozásnak sem, „Áldásvíz” néven szénsavval dúsítva sokáig árulták megánforgalmazásban, a bevétel 5%-át pedig a város kapta.

Rövidesen a leválasztott gáz hasznosítását is megoldották egy 40 lóerős gázmotor segítségével, mely generátort hajtott meg, és a szállón kívül a színházat is ellátta villamos árammal. A melegvízzel az előbbieken túl a környékbéli villákat is fűteni tudták, 12-14 ezer pengő értékű fűtőanyag- megtakarítást eredményezve ezzel már az első hasznosítási évben.

Összességében tehát elmondható, hogy a szolnoki hévízkút a huszas évek végére sokfelé irigylt létesítménnyé vált, ezért nem meglepő, hogy a nagy-kőrösiekben – akiknek már említett 958,9 m-es kútját 1928 augusztusában

mindössze 7-8 liter/perces kifolyó hozammal adták át – 1930 elején felmerült annak gondolata, hogy az ő kútjuk csövét is perforáltatni kellene 880 méter körül, mert lám, ez a réteg Szolnokon milyen jól bevált. Óhajuk eljutott Böch Hugóig, a MÁFI akkor igazgatójái, aki levelében lebeszélte erről a próbálkozásról a vezetést: Szolnok és Nagykőrös között pusztán a mélység alapján ne keressenek földtani kapcsolatokat.

Sajnos, a Lapp-cég szolnoki munkálatai nyomán nemcsak a gázos melegvíz, hanem a siker felett bábáskodó két nagy geológus szakmai ellentéte is a felszínre tört. Horusitzky ennek lényeges elemeit a „Magyarság” című lap 1928. október 25-i számában foglalta össze, értetlenkedve először is Pávai azon kezdeti nézete felett, hogy a fúrás helyén lehetetlen vizet találni. Bezzeg most, hogy nem lett igaza, azt állítja, hogy a siker részben „... a fúróvállalat mindent elkövető munkájának, részben a jó szerencsének tulajdonítható”. De kérem, én „... ott, ahol nincs víz, a fúróvállalat technikai eszközökkel tud vizet elővarázsolni?” Pávai engem olyan orvoshoz hasonlított, aki „... a beteget haláláig kezeli”. Elfogadom ezt a nézetet, és örülök annak a „halálrakezelt” betegnek, mely oly „... életerős és makkegészséges, és ad percen-

ként 1310 liter 55 C-fokos melegvizet”. Kollégám mindig a hajdúszoboszlói kútját hozza fel a helyes kúttelepítés példájaként, és valóban ... annak helyét ő állapította meg, csak hogy petroliumra fúrt és vizet kapott, én pedig vízre fúrtam és vizet kaptam”.

Végezetül itt, a történet végén a krónikásnak is állást kell foglalnia abban a kérdésben, ami oly sok vitát váltott ki néhány évvel ezelőtt: kit tekinthetünk a „szolnoki kút atyjának”? Köztudott, hogy Kaposvári Gyula, a helytörténet kiváló ismerője, aki diákként maga is megélte a fúrás eseményeit, egyértelműen Pávait tartja a siker fő kovácsának, ezért a Tisza Szálló falára 1986-ban általa felszereltetett emléktábla kizárólag a nagy geológusnak mond köszönetet a sikerért.

E tanulmány geológus szerzője nem lát lényeges különbséget Pávai-Vajna Ferenc és Horusitzky Henrik munkássága között – nem is beszélve Czárán Péterről és a Lapp-cég szakembereiről – így az eredményt kitűnő szakemberek csapatmunkájának tulajdonítja, helytelenítve bármelyikük kizárólagos dicsőítését is. Ugyanakkor örül annak, hogy a kút 1972-es melléfúrásos felújításának eseményeiben, amikor is – igaz, a korábbinál jóval több rétegből – 982 liter/perc kifolyó vizet kaptak, már maga is részt vett.

Irodalom

1. Barabás I. 1983: A szolnoki Tisza Szálló hévízkútja. Közép-Tisza.
2. Barabás I. 1991: Nagykőrös, Szolnoki úti kút. Közép-Tisza.
3. Csath B. 1976: Állami szénhidrogén-kutatások Karcag térségében 1927-1930 között. Kőolaj és Földgáz, 109. évf. 9. szám.
4. Elek I. 1932: A szolnoki hévíz. Fejezet Vajda Gyula „Szolnok város és Jász-Nagykun-Szolnok vármegye címtára” című kiadványából.
5. Horusitzky H. 1930: A szolnoki artézi kút geológiai szelvénye és ásványvizeinek vegyi összetétele. Hidr. Közl. IX. 1929. kötet.
6. Kaposvári Gy. 1986: Pávai Vajna Ferenc geológus „a hévizek atyja” 1886-1964. Szolnoki Közélet.
7. Kerekes S. 1929: Polgármesteri jelentés Szolnok r.t. város 1928. évi közigazgatási ügymenetéről és a közállapotokról. Szolnok, Faragó Sándor Könyvnyomdai Műintézet.
8. Nagy L. J. 1991: A csillagok gyermekei vagyunk. Dr. Pávai Vajna Ferenc élete és munkássága. Debrecen, Piremon Nyomda, továbbá Szolnok város e témára vonatkozó képviselő-testületi jegyzőkönyvei, valamint a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Lapok és a Szolnoki Újság hivatkozott, illetve külön nem említett cikkei.

